

Manuel Lekuona Etxabeguren (1894-1987)

Juan Mari Lekuona

Laurogeitamahiru urte ginean, bere *Idaz-lan Guztiak*-en XI. alea plazaratua, eta oraindik ere lanerako gogotsu, hor joan zaigu Manuel Lekuona, euskal kulturak XX. mendean eduki duen leku-ko arretagarria.

Oiartzunen jaio zen, 1894eko otsailaren 9an, "Etxetxiki" base-rrian. Apaizetarako ikasketak Baliarrainen hasi zituen, eta Gastei-zen amaitu. Etxeko zuen Migel Antonio Iñarra, euskal idazlea, R.M. Azkueren lankide *Euskalzale* aldizkarian, eta Nafarroako Diputazioko euskararen katedra oposizioz irabazi zuena. Osaba honen itzalak eta bibliotekak sortu zuen Manuel Lekuonarengan euskal kulturaren kontzientzia eta euskal literaturarako bultzada.

1. Irakasle Gasteizko Seminarioan (1916-1936)

Ezer bazen eta, irakaslea zen Manuel Lekuona, bere Gasteizko urtealdiak zerikusi ezinukatua duelarik bokazio honetan. Gai asko irakatsi bazituen ere —orduko beharren beharrez, noski—, euskal

literatura eta arkeologia ditu izenik eta prestakuntzarik ederrena eskuratu dizkioten gaiak.

Garai honetakoak ditu, baita, *campus*-lanak, bere lan-sisteman eragina izango duten ikerketa-saioak. Udalditarako *Anuario de Eusko-Folklore*-k paraturiko inkestak Oiartzungo errealitatetik betetzen ditu, jaioterriko gauzak bilduz eta agertuz. Eta arte-gaie-tan ere gaurko Euskal Komunitateko elizetan dauden arte-gauzak ikuskatzen ditu, ikustaldi pastoraletan Don Mateo Mujikak bisitetako idazkari berekin batean eramaten duenean.

Idazlanak hiru sailetakoak ditu: batetik, ikaskuntzen agerpenak, hala nola: *De métrica vasca* (1918), *Poesía popular vasca* (1930), eta *Literatura oral euskérica* (1935); gero, literatur kreazioak leudeke, *Eun dukat* antzerkian eta *Yesu Aurraren bizitza* poesigintzan bereiziko genituzkeelarik; eta azkenik, *Anuario*-n idatzi zituen lanak.

Gasteizen mamitu zen Manuel Lekuonaren kultur proiektu zabalak, eta garatzen hasi ere bai, neurri eder batean.

2. Ezkutuan eta erbestean (1936-1956)

Espainiako gerra zibila Manuel Lekuonarentzat, beste askorentzat bezalatsu, mozketa bat gertatu zen gerraurreko munduarekin. Gure kasuan, haustura bat Gasteizko Seminarioarekin: erakunde, katedra, lagun eta eginkizunekin. Eta gero, lau urte ezkutatuturik Lasarteko Brijiden Kaperau-Exean; eta gerra bukatutakoan, beste hamalau urte Calahorran, hemendik 200 kilometrotara alden du beharreko zigorra eman ziotelarik.

Leku horietan artxiiboak beste ikerketa-gairik ez zeukanez ia, eta euskal lanentzat zegoen debekuagatik, dokumentu zaharretan murgiltzen zaigu, historilarien ildora gehiago lerratuz.

Lekuan lekuko gaiak lantzen ditu. Lasarteko herriaren eta komentuaren historiak. Gero Calahorrako elizetakoak. *Del Oyarzun antiguo*, bere jaioterriaren historiari buruzko aurkezpena.

Eta literaturako lanak, azterketak eta kreazioak oso bigarren mailan geratzen bazaizkio ere, Lasarten eginak ditu *Gerrateko nere amabi kantak*, poesia narratibozko saiakera xume, biziak. Bestalde, giro politikoa zerbait zabaltzen hasi zenean, berriro ekiten

kion eskakizunen arabera. Baina berriro ere arte-gaiak lirateke garrantzizkoenak, batez ere Pre-romaniko eta Erromanikoari eskainitakoak.

Gauza asko ditu dibulgazio mailan azken urteotan emanikoak, harik eta bere azken gaixoaldiak ezinduta utzi zuen arte, eta Jainkoak betirako berekin eraman, 1987ko uztailaren 30ean.

Manuel Lekuonak bere ikasgai-mundua nahikoa landurik utzi digula esan liteke, ikuspegiak markatuz, altxor aski osoa gureganatuz, zer ikusia eta ikasia eskainiz. Bere ekarria bukaturik zegoela esan dezakegu. Bestalde, bere filosofia eta helburuak ere garbi geratu dira: hemengoa landu, hemendik hasiz, eta lekuan lekuko mundua batez ere ondo ezagutuz. Lan-metodoa ere jakina zuen: *campus*-lana, ikuspegi multidisziplinarra, Euskal Herria bere osotan ikasteko eta bizitzeko apeta, begirada partzialak gaintuz. Aursardia gehiago eskatzen ere zuen gure gauzak datatzerakoan, baliotzatzerakoan, kanpora aurkezterakoan.

Eta ez genuke aipatu gabe utzi nahi bere jokabide pertsonala: etengabe lanean, orrialdeak idazmakinan beti, egindako guztia argitaratzen zuela, baina egindako lanen etekin ohizkorik jaso gabe, herria kulturaz janztea beste asmorik ez zuela.

J.M.L.